

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΣΕΕ

**Συνάντηση με IMF
σύμφωνα με το άρθρο IV που αφορά σε ζητήματα
οικονομικής ανάπτυξης και πολιτικών**

Τι πήγε λάθος στην ελληνική περίπτωση;

Τα μέτρα αυστηρής λιτότητας της τελευταίας βετίας, όπως είχε επισημάνει η ΕΣΕΕ με κάθε ευκαιρία και ήταν άλλωστε αναμενόμενο, είχαν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στους περισσότερους τομείς της ελληνικής οικονομίας αλλά και στη συγκρότηση της ελληνικής κοινωνίας. Χιλιάδες επιχειρήσεις έκλεισαν (περισσότερες από 250.000 σύμφωνα με εκτιμήσεις του INEMY-ΕΣΕΕ), η ανεργία υπερτριπλασιάστηκε, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε σωρευτικά από το 2008 κατά 27,3%, το χρέος εκτοξεύτηκε (328,3 δισ. ευρώ), το τραπεζικό σύστημα έφτασε στα όρια της κατάρρευσης. Και όλα αυτά παρά τις σοβαρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έγιναν όπως μια σειρά από ιδιωτικοποιήσεις, περαιτέρω άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων, πάγωμα προσλήψεων στο δημόσιο τομέα.

Επιπρόσθετα, παρά τα εξαιρετικά επώδυνα μέτρα και τις θυσίες των Ελλήνων η αξιοπιστία της χώρας είναι τόσο χαμηλά που ακόμα και σήμερα δεν επιτρέπει την πρόσβαση του ελληνικού Δημοσίου στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Μόνιμη δε απορία των Ελλήνων πολιτών που καταβάλλουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις με πολύ κόπο είναι η συνεχής διόγκωση του δημοσίου χρέους παρά το κούρεμα (PSI) του Μαρτίου του 2012, γεγονός που έχει επηρεάσει αποφασιστικά την αξιοπιστία του προγράμματος. Παράλληλα, είναι πλέον φανερό πως οι απαιτήσεις του τρίτου Προγράμματος είναι υπερβολικές, αν όχι εκτός πραγματικότητας, για μία οικονομία που διέρχεται ουσιαστικά το όγδοο έτος ύφεσης (εξαίρεση η σταθεροποίηση του 2014).

Ενδεικτικό των τελευταίων είναι ότι παρά το γεγονός της μεγάλης πτώσης της ιδιωτικής κατανάλωσης, αυτή ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασε αυξητική τάση και έχει παγιωθεί σε επίπεδο υψηλότερο της έναρξης της κρίσης, παρά τη μεγάλη πτώση των εισοδημάτων, τη συρρίκνωση της ζήτησης και την αβεβαιότητα που διήλθε η οικονομία κατά διαστήματα. Όπως είχε άλλωστε επισημανθεί πολλάκις, το εύρημα αυτό ουσιαστικά υποδεικνύει ότι στην Ελλάδα δεν δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την προσέλκυση νέων επενδύσεων καθώς οι προσπάθειες των προγραμμάτων προσαρμογής εστίασαν στην είσπραξη φόρων και στη συρρίκνωση των απολαβών.

Πίνακας 1: Εξέλιξη δαπανών ιδιωτικής κατανάλωσης (σε εκατ. ευρώ και ποσοστιαίες μεταβολές και ποσοστό στο ΑΕΠ σε %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008/ 2015
Δαπάνες	163.039	161.838	156.803	144.678	133.668	127.884	125.020	123.767	-39.272
κατανάλωσης	8,1%	-0,7%	-3,1%	-7,7%	-7,6%	-4,3%	-2,2%	-1,0%	-24,1%
Ως ποσοστό στο ΑΕΠ	64,8%	67,4%	68,1%	69,4%	69,9%	69,9%	70,9%	70,4%	-

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. – Επεξεργασία στοιχείων ΙΝ.ΕΜ.Υ. της ΕΣΣΕ

Το ίδιο άλλωστε το ΔΝΤ παραδέχθηκε σωρεία λαθών στην ελληνική περίπτωση (IMF's Independent Evaluation Office, July 2016). Τα σημαντικότερα εξ αυτών:

- Τα ποσά που δάνεισε το ΔΝΤ στην Ελλάδα (αλλά και στις υπόλοιπες χώρες που αντιμετώπισαν δημοσιονομικά προβλήματα, δηλαδή Ιταλία και Ιρλανδία) ήταν εξαιρετικά υψηλά με βάση το ιστορικό του Ταμείου.
- Αντίθετα, η ίδια η έκθεση καταλήγει πως οι «ευαίσθητες» αποφάσεις για το ελληνικό πρόγραμμα καλύπτονται από ένα πέπλο έλλειψης διαφάνειας.
- Η πίστη στις δυνατότητες του κοινού νομίσματος χαλάρωσε την ετοιμότητα του Ταμείου να αντιμετωπίσει μία κρίση χρέους ενώ τα σημάδια για την Ελλάδα ήταν περισσότερο από εμφανή.
- Το ΔΝΤ συμμετείχε στη διάσωση της Ελλάδας το 2010 ενώ δεν είχε καμία διαβεβαίωση ότι το χρέος ήταν βιώσιμο και αγνόησε σχετικές προειδοποιήσεις.
- Οι προβλέψεις του Ταμείου για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας έπεσαν κατά πολύ έξω (λάθος στους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές) ενώ η Ελλάδα δέχθηκε αυστηρά μέτρα λιτότητας χωρίς την αντιστάθμιση της αναδιάρθρωσης του χρέους και της υποτίμησης του νομίσματος (ελέω ευρώ).
- Οι αποπληθωριστικές πιέσεις προς ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας έρχονται σε ευθεία αντιπαράθεση με τη βελτίωση του λόγου $\frac{\text{Χρέος}}{\text{ΑΕΠ}}$.
- Η άγνοια της ελληνικής πραγματικότητας και των μεγεθών (πχ υπερ-αισιόδοξοι στόχοι όπως αποκρατικοποιήσεις 50 δις. ευρώ)

παρά τις αντιρρήσεις και προειδοποιήσεις πολλών εγχώριων φορέων οδήγησε σε ουσιαστική αποτυχία του προγράμματος, με εξαίρεση φυσικά της Νομισματικής Ένωσης εις βάρος των Ελλήνων πολιτών και φορολογούμενων.

- Δεν λήφθηκαν υπ' όψη οι ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας (γεωγραφικός κατακερματισμός, έντονη γραφειοκρατία, πλήθος εξαιρέσεων κλπ) αλλά εφαρμόστηκαν λύσεις τύπου “one size fits all”, αντιγραμμένες από άλλες χώρες με διαφορετικά όμως γνωρίσματα.

Οι 2 βελτιωτικές προτάσεις της ΕΣΕΕ για «ειδικό επιχειρηματικό λογαριασμό», «πάγωμα» οφειλών σε ΟΑΕΕ

Η ΕΣΕΕ διαισθανόμενη τη δεινή οικονομική θέση στην οποία έχουν περιέλθει χιλιάδες ελεύθεροι επαγγελματίες, υπέβαλλε βελτιωτικές προτάσεις στις ήδη κατατεθειμένες θέσεις, που αφορούν στη θέσπιση του «ειδικού επιχειρηματικού λογαριασμού» και του «παγώματος» των ληξιπρόθεσμων οφειλών στον ΟΑΕΕ. Το υφιστάμενο αυστηρό πλαίσιο, αναφορικά με τις κατασχέσεις και δεσμεύσεις τραπεζικών λογαριασμών για οφειλές στο ευρύτερο Δημόσιο Τομέα, πρέπει να αποκτήσει ελαστικότερο χαρακτήρα, μέσω της θεσμοθέτησης ενός minimum επιπέδου ρευστότητας των επιχειρήσεων. Παράλληλα, η διασφάλιση της καταβολής των τρεχουσών ασφαλιστικών εισφορών, μέσω του αναγκαίου «παγώματος» των ληξιπρόθεσμων οφειλών, συνιστά τη μοναδική βιώσιμη προοπτική του ΟΑΕΕ. Ακολουθεί η εξειδίκευση των αρχικώς υποβληθεισών προτάσεων της ΕΣΕΕ, όσον αφορά στα δύο ζωτικής σημασίας ζητήματα του εγχώριου επιχειρείν.

1. Θέσπιση «ειδικού επιχειρηματικού τραπεζικού» λογαριασμού:

Οι προσπάθειες ενίσχυσης των δημοσίων εσόδων που έχει αναλάβει το τελευταίο διάστημα το Υπουργείο Οικονομικών μέσω της αποστολής ηλεκτρονικών κατασχετηρίων στους οφειλέτες Εφοριών, Ασφαλιστικών Ταμείων και λοιπών φορέων του Δημοσίου, έχει προκαλέσει μεγάλη ανησυχία και αναστάτωση στον επιχειρηματικό κόσμο. Βέβαια, η ισχύουσα νομοθεσία (Κώδικας Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων) παρέχει στη φορολογική διοίκηση το δικαίωμα αιφνιδιαστικών κινήσεων για κατασχέσεις απαιτήσεων σε χέρια τρίτων (μισθών, συντάξεων, ενοικίων, επιδοτήσεων, εφάπαξ βοηθημάτων, απαιτήσεων από πελάτες κ.α.), καθώς με αυτόν τον τρόπο εκτιμάται πως διασφαλίζεται σε υψηλότερο βαθμό η είσπραξη των οφειλών.

Σύμφωνα με την ακολουθούμενη διαδικασία, το κατασχετήριο, κατ' εντολή του προϊσταμένου της εκάστοτε Δ.Ο.Υ., αποστέλλεται στα πιστωτικά ιδρύματα στα οποία διατηρεί λογαριασμό/ούς ο οφειλέτης. Η τράπεζα πρέπει να απαντήσει εντός προθεσμίας 8 ημερών, σχετικά με την ταυτοποίηση του οφειλέτη, τον αριθμό των τραπεζικών του λογαριασμών και τα ποσά που εμπεριέχονται σε αυτούς αλλά και σε πιθανόν περαιτέρω

ζητούμενες πληροφορίες. Η απόδοση των ποσών στην υπηρεσία του Δημοσίου που επέβαλε την κατάσχεση γίνεται υποχρεωτικά εντός 10 ημερών από την υποβολή της δήλωσης του πιστωτικού ιδρύματος.

Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί πως από τη στιγμή που το πιστωτικό ίδρυμα λάβει το ηλεκτρονικό κατασχετήριο δεσμεύεται αυτόματα και μέχρι το πέρας της κατάσχεσης το σύνολο των χρηματικών ποσών που περιλαμβάνονται στους λογαριασμούς του υπόχρεου, ακόμα και αν πρόκειται για λογαριασμό με περισσότερους συνδικαιούχους. Παράλληλα, δεσμεύονται και οι όποιες καταθέσεις στο λογαριασμό λάβουν χώρα μετά το αρχικό πάγωμά του. Με βάση τα παραπάνω και επειδή στην πράξη η περιγραφείσα διαδικασία δεν ολοκληρώνεται σε χρονικό διάστημα μικρότερο των 20 - 30 ημερών, οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν τεράστιο πρόβλημα ρευστότητας και συνεπώς τίθεται ουσιαστικό ζήτημα επιβίωσής τους.

Προκειμένου, λοιπόν, οι επιχειρήσεις να απαλλαγούν από το ασφυκτικό κλίμα στο οποίο καλούνται να δραστηριοποιηθούν, επιβάλλεται η θέσπιση και λειτουργία ενός «ειδικού επιχειρηματικού» αλλά ουσιαστικά «τροφοδότη λογαριασμού» των λειτουργικών εξόδων της επιχείρησης. Η ΕΣΣΕ έχει επανειλημμένως ζητήσει να εφαρμοστεί η επέκταση του μέτρου που ισχύει σήμερα για τους ιδιώτες (ακατάσχετο όριο μέχρι 1.250 ευρώ) και στους ασκούντες εμπορική και επιχειρηματική δραστηριότητα, είτε ως φυσικά είτε ως νομικά πρόσωπα, προκειμένου να αποφευχθεί ακόμη ένα καίριο πλήγμα στην ελληνική μικρομεσαία επιχειρηματικότητα.

Πιο συγκεκριμένα, ενέργειες που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην οικοδόμηση ενός φιλικότερου επιχειρηματικού κλίματος, που δεν τιμωρεί αλλά προωθεί και ενθαρρύνει την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών είναι:

- Όσον αφορά στις δεσμεύσεις τραπεζικών λογαριασμών, αυτές θα πρέπει να λαμβάνουν χώρα έως του οφειλόμενου ποσού του υπόχρεου και να μη δεσμεύουν το σύνολο των χρηματικών ποσών που περιλαμβάνονται σε αυτόν.
- Σε περίπτωση που ο υπόχρεος είναι συνδικαιούχος σε κάποιον άλλο λογαριασμό, πιθανόν συγγενικού προσώπου, τότε το τρίτο μη

εμπλεκόμενο πρόσωπο (που δεν έχει οφειλές) δεν θα πρέπει να επηρεάζεται από την προαναφερθείσα δέσμευση ποσών.

- Θα πρέπει να δίνεται στον κάθε επιχειρηματία η δυνατότητα γνωστοποίησης ενός λογαριασμού σε πιστωτικό ίδρυμα, ο οποίος θα μπορεί, ακόμη και μετά την εντολή δέσμευσης, να τροφοδοτεί τις βασικές λειτουργίες της επιχείρησης με πάγιες τραπεζικές εντολές (πληρωμές: μισθοδοσίας, οφειλών προς το Δημόσιο και Ασφαλιστικά ταμεία, λογαριασμών ΔΕΚΟ, ενοικίων και προμηθευτών). Ο λογαριασμός θα συνδεθεί με τις εισπράξεις της επιχείρησης τόσο από χρήση πλαστικού χρήματος όσο και χρήσης υπηρεσιών e-banking.
- Ο καθορισμός του ακατάσχετου ποσού (αντίστοιχο με εκείνο που ισχύει για τα φυσικά πρόσωπα) θα εξαρτάται από ιδιαίτερα σημαντικές για τη λειτουργία της επιχείρησης μεταβλητές (πχ λειτουργικό κόστος), το οποίο θα εκφράζεται σε ποσοστιαία βάση επί του συνολικού ετήσιου τζίρου της επιχείρησης. Έτσι, λοιπόν, αν προκύπτει πως οι δαπάνες λειτουργίας μίας επιχείρησης ανέρχονται στο 40%-50% του ετήσιου καταγεγραμμένου τζίρου της, το συγκεκριμένο ποσοστό θα πρέπει να ταυτίζεται με το ακατάσχετο όριο.

2. «Πάγωμα» ληξιπρόθεσμων οφειλών σε ΟΑΕΕ:

Όσον αφορά στην κατατεθείσα πρόταση της ΕΣΕΕ για «πάγωμα» των ληξιπρόθεσμων οφειλών στον ΟΑΕΕ, αποποίηση ασφαλιστικού χρόνου και υποχρέωση απρόσκοπτης καταβολής των τρεχουσών εισφορών, προκειμένου αφενός να διευκολυνθεί μία σημαντική μερίδα ασφαλισμένων του Ταμείου και αφετέρου να αυξηθεί η εισπραξιμότητα και η ρευστότητά του, επισημαίνονται τα παρακάτω:

- Η υποβληθείσα τεκμηριωμένη θέση της ΕΣΕΕ αφορά αποκλειστικά και μόνο ληξιπρόθεσμες οφειλές που δημιουργήθηκαν κατά τη χρονική περίοδο 2010 – 2016, διάστημα κατά το οποίο επήλθε δραματική συρρίκνωση του τζίρου των επιχειρήσεων με συνέπεια την αδυναμία καταβολής των προβλεπόμενων ασφαλιστικών εισφορών. Ως εκ τούτου, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές που δημιουργήθηκαν πριν από την περίοδο της κρίσης δεν περιλαμβάνονται στην προτεινόμενη ρύθμιση.
- Η θεσμοθέτηση της συγκεκριμένης πρότασης πρέπει να είναι όσο το δυνατόν αμεσότερη, χωρίς χρονοτριβές και καθυστερήσεις, επειδή σε

διαφορετική περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος περαιτέρω διόγκωσης των ληξιπρόθεσμων οφειλών.

- Όσον αφορά στο «πάγωμα» των οφειλών, αυτές θα επιβαρύνονται με ένα ενδεικτικό ετήσιο επιτόκιο της τάξεως του 1% - 1,5%, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα έτσι ώστε να:
  - μην λαμβάνονται μέτρα διοικητικής και αναγκαστικής εκτέλεσης,
  - παρέχεται ασφαλιστική ενημερότητα στον οφειλέτη,
  - προβλέπεται πλήρη ασφαλιστική ικανότητα για τον υπόχρεο και τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειάς του, όσον αφορά στην παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.
- Το προαναφερθέν ενδεικτικό επιτόκιο 1% - 1,5% θα ισχύει τόσο για τους οφειλέτες που δεν έχουν ρυθμίσει τα χρέη τους όσο και για εκείνους που έχουν ήδη προβεί σε σχετική ρύθμιση, στους οποίους, όμως, θα δίνεται η δυνατότητα επιλογής διατήρησης του ρυθμιστικού πλαισίου που έχουν ενταχθεί (Ν. 4321/2015, 4305/2014 και 4152/2013).
- Θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα επανένταξης στο σύστημα σε όσους ασφαλισμένους, χωρίς δική τους υπαιτιότητα, απώλεσαν τη ρύθμιση των 100 δόσεων. Προς αυτή την κατεύθυνση ενδείκνυται η χαλάρωση των ιδιαίτερα αυστηρών προβλεπόμενων κριτηρίων, τα οποία ευθύνονται για την απένταξη χιλιάδων οφειλετών.
- Μέριμνα θα πρέπει να δοθεί και για τους διακοπέντες οφειλέτες του ΟΑΕΕ που αισίως έχουν ξεπεράσει τους 245.000. Η υιοθέτηση της πρότασης της ΕΣΕΕ για «πάγωμα» οφειλών σε συνδυασμό με τη δυνατότητα αποποίησης ασφαλιστικού χρόνου, κατά τον οποίο δεν καταβλήθηκαν εισφορές και ταυτόχρονης παρακράτησης της όποιας οφειλής από τη σύνταξη (και για χρέη άνω 20.000 ευρώ), πιθανόν να ενεργοποιήσει κάποιους εξ' αυτών, από τη στιγμή που θα τους παρέχεται η προοπτική της συνταξιοδότησης.
- Σε καμία περίπτωση δεν τίθεται ζήτημα «παραβίασης της υποχρεωτικότητας» των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης ή διαγραφής οφειλών αλλά η συγκεκριμένη πρόταση συνδέεται περισσότερο με την ανταποδοτικότητα του συστήματος.
- Σύμφωνα, άλλωστε, με εκτιμήσεις, ο νέος τρόπος υπολογισμού των ασφαλιστικών εισφορών από 1^{ης} Ιανουαρίου 2017 θα ασκεί ακόμα πιο αυστηρό έλεγχο στην παρακολούθηση των εσόδων και θα αποτρέπει τη δημιουργία νέων χρεών.

1. Βασικά Στοιχεία για την ελληνική οικονομία και τον κλάδο του εμπορίου κατά τη διάρκεια της ύφεσης 2008-2016

Η υιοθέτηση αυστηρών μέτρων λιτότητας στόχευε, μεταξύ άλλων, στη μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων και στην αύξηση του μέσου μεγέθους των. Μετά από οκτώ χρόνια ύφεσης (με εξαίρεση τη σταθεροποίηση του 2014) αποδείχτηκε ότι η «δημιουργική καταστροφή» επιβεβαιώθηκε μόνο ως προς τις καταστροφικές συνέπειες στο επιχειρείν. Επιπρόσθετα, το ελληνικό Δημόσιο δεν μπορεί ακόμα και σήμερα να απευθυνθεί στις αγορές για να δανειστεί, παρά τα εξαιρετικά επώδυνα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής.

Πίνακας 2: Αριθμός επιχειρήσεων στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης 2008-2015

Μέγεθος επιχείρησης βάσει αριθμού εργαζομένων	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Έως 9	829.231	792.603	767.274	735.400	673.430	629.811	606.513	591.111
10-49	25.359	26.775	25.201	24.268	22.716	21.669	20.763	20.142
50-249	3.630	3.221	3.016	2.810	2.607	2.464	2.361	2.302
>250	462	483	485	457	442	423	413	407
Σύνολο	858.682	823.082	795.976	762.935	699.195	654.367	630.050	613.968

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

- Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης και τα ιδιαιτέρως αντιαναπτυξιακά μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπισή της, όχι μόνο δε συνέβαλαν στην αντιμετώπιση του προβλήματος αλλά τουναντίον έπληξαν ανεπανόρθωτα τον παραγωγικό ιστό της χώρας, με την μικρομεσαία επιχειρηματικότητα να βιώνει με τον πλέον βάνουσο τρόπο τις επιπτώσεις των Μνημονιακών εφαρμογών (απώλεια σχεδόν 240 χιλ. πολύ μικρών επιχειρήσεων).
- Από την εκδήλωση της ύφεσης το 2008 έως σήμερα έχουν κλείσει σχεδόν 245 χιλ. επιχειρήσεις, δηλαδή έκλειναν σχεδόν 100 επιχειρήσεις καθημερινά κατά μέσο όρο.

- Επιπλέον, οι εναπομείνασες επιχειρήσεις δεν θα πρέπει να θεωρηθούν κερδοφόρες. Αντίθετα, αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα χαμηλότερους κύκλους εργασιών, αυξημένες φορολογικές υποχρεώσεις, χρέη/ οφειλές προς τις τράπεζες, παντελή απουσία ρευστότητας και χρηματοδότησης και ανείσπρακτες απαιτήσεις.
- Ταυτόχρονα, καλούνται να αντιμετωπίσουν νέα φορολογικά βάρη, αυξημένους φορολογικούς συντελεστές και αυξημένες ασφαλιστικές υποχρεώσεις.
- Οι απώλειες σε Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο, εκτιμώνται σε περίπου **65 χιλ. επιχειρήσεις** και σχεδόν **200 χιλ. θέσεις** εργασίας.

Πίνακας 3: Συμμετοχή του κλάδου του εμπορίου στην ΑΠΑ της χώρας 2008-2014 (απόλυτα ποσά σε εκατ. ευρώ, ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές & συμμετοχή εμπορίου σε %)

	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*	2014*	2008/ 2014
Κλάδος εμπορίου	25.586	26.926	24.487	21.708	16.947	16.528	17.286	-8.300
Ετήσια Μεταβολή	7,0%	5,2%	-9,1%	-11,4%	-21,9%	-2,5%	4,6%	-32,4%
Σύνολο χώρας	204.886	206.587	200.314	181.672	170.190	164.585	160.548	-21,6%
Συμμετοχή κλάδου	12,5%	13,0%	12,2%	11,9%	10,0%	10,0%	10,8%	-

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., *: Προσωρινά Στοιχεία

- Ιδιαίτερα έντονη ήταν η πτώση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας στο σύνολο της χώρας.
- Δυσανάλογα μεγαλύτερη ήταν η επιδείνωση στον κλάδο του εμπορίου εξαιτίας των αυστηρών μέτρων λιτότητας και της καίριας πτώσης της κατανάλωσης.
- Κατά την εφαρμογή των μνημονιακών πολιτικών δεν λήφθηκαν υπ' όψη οι επιπτώσεις από την συρρίκνωση της ζήτησης σε μια οικονομία η οποία στηριζόταν κατά κόρον στην κατανάλωση.

Πίνακας 4: Εξέλιξη απασχόλησης στο σύνολο της οικονομίας και στον κλάδο του εμπορίου εμπόριο και συμμετοχή (απόλυτα ποσά σε χιλ., ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές και συμμετοχή εμπορίου σε %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2008-2016
Σύνολο οικονομίας	4.637,3	4.584,6	4.436,5	4.124,2	3.729,9	3.535,0	3.539,1	3.625,5	3.702,6	-934,7
	1,4%	-1,1%	-3,2%	-7,0%	-9,6%	-5,2%	0,1%	2,4%	2,1%	-20,2%
Κλάδος εμπορίου	845,1	841,2	806,0	770,3	671,0	639,0	624,5	657,3	650,3	-194,8
	3,8%	-0,5%	-4,2%	-4,4%	-12,9%	-4,8%	-2,3%	5,3%	-1,1%	-23,1%
Συμμετοχή κλάδου	18,2%	18,3%	18,2%	18,7%	18,0%	18,1%	17,6%	18,1%	17,6%	-

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων ΙΝ.ΕΜ.Υ. της ΕΣΣΕ

Τα στοιχεία αναφέρονται στο Β' τρίμηνο κάθε έτους καθώς θεωρείται το πλέον αντιπροσωπευτικό τρίμηνο για την κατάσταση της αγοράς εργασίας στη χώρα.

- Οι απώλειες θέσεων απασχόλησης από την έναρξη της ύφεσης έως σήμερα χαρακτηρίζονται εξαιρετικά υψηλές στο σύνολο της οικονομίας ενώ η εικόνα είναι ακόμα χειρότερη στον κλάδο του εμπορίου.
- Παρά τις δυσμενείς εξελίξεις, το εμπόριο παραμένει ο μεγαλύτερος εργοδότης της χώρας.

Πίνακας 5: Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών ανά υποκλάδο εμπορίου (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές - %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2008/2016*
Λιανικό εμπόριο**	5,4%	-10,2%	-1,2%	-7,2%	-11,0%	-8,6%	-1,1%	-2,8%	-5,4%	-40,0%
Χονδρικό εμπόριο***	9,4%	-8,9%	-5,9%	-13,5%	-12,1%	-12,2%	0,2%	-4,4%	-4,2%	-46,4%
Αυτοκίνητα***	-7,9%	-15,7%	-36,5%	-26,5%	-29,3%	-3,1%	18,6%	7,8%	7,4%	-64,5%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – Επεξεργασία στοιχείων ΙΝ.ΕΜ.Υ. της ΕΣΣΕ

*Η σύγκριση αφορά μόνο το πρώτο εξάμηνο του έτους

** Αναφέρεται σε επιχειρήσεις με ετήσιο (2010) κύκλο εργασιών >200.000 ευρώ

*** Αναφέρεται σε επιχειρήσεις με ετήσιο (2010) κύκλο εργασιών >300.000 ευρώ

- Τα μέτρα λιτότητας είχαν δυσμενέστερες επιπτώσεις στον κύκλο εργασιών του εμπορίου.

Πίνακας 6: Καταγραφή κλειστών επιχειρήσεων

Πόλη/ Νομός	Περίοδος	Σύνολο Καταγεγραμμένων Επιχειρήσεων	Σύνολο Κλειστών Επιχειρήσεων	Ποσοστό (%) Κλειστών Επιχειρήσεων
Εμπορικό Κέντρο Αθήνας	Σεπτέμβριος 2012	6.515	1.840	28,2
	Μάρτιος 2013	6.461	1.855	28,7
	Σεπτέμβριος 2013	6.276	2.027	32,3
	Μάρτιος 2014	6.269	1.969	31,4
	Σεπτέμβριος 2014	6.121	1.655	27,0
	Μάρτιος 2015	6.529	1.795	27,5
	Σεπτέμβριος 2015	6.550	1.717	26,4
	Μάρτιος 2016	6.608	1.710	25,9
Εμπορικό Κέντρο Πειραιά	Σεπτέμβριος 2012	2.554	715	28,0
	Μάρτιος 2013	2.647	757	28,6
	Σεπτέμβριος 2013	2.666	864	32,4
	Μάρτιος 2014	2.762	894	32,4
	Σεπτέμβριος 2014	2.463	860	34,9
	Μάρτιος 2015	2.671	895	33,5
	Σεπτέμβριος 2015	2.693	900	33,4
	Μάρτιος 2016	2.694	908	33,7
Εμπορικό Κέντρο Θες/νίκης	Σεπτέμβριος 2012	5.157	1.355	26,9
	Μάρτιος 2013	4.909	1.279	21,8
	Σεπτέμβριος 2013	5.089	1.328	28,6
	Μάρτιος 2014	4.940	1.411	26,1
	Σεπτέμβριος 2014	4.614	1.005	26,1
	Μάρτιος 2015	5.157	1.386	26,3
	Σεπτέμβριος 2015	5.252	1.407	26,8
	Μάρτιος 2016	5.301	1.414	26,7
Εμπορικό Κέντρο Πάτρας	Σεπτέμβριος 2013	1.506	364	24,2
	Μάρτιος 2014	1.458	322	22,1
	Σεπτέμβριος 2014	1.586	384	24,2
	Μάρτιος 2015	1.614	379	23,5
	Σεπτέμβριος 2015	1.628	381	23,4
	Μάρτιος 2016	1.652	370	22,4

Πηγή: IN.EM.Y. της ΕΣΣΕ

- Η κατάσταση των με τα κλειστά καταστήματα/ επιχειρήσεις παραμένει εξαιρετικά απογοητευτική καθώς το ποσοστό αυτών έχει παγιωθεί σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

- Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται σε ολόκληρη τη χώρα.

Πίνακας 7: Εξέλιξη Εισαγωγών/ Εξαγωγών και Εμπορικού Ισοζυγίου την περίοδο της ύφεσης 2008-2016 (απόλυτα ποσά σε εκατ. ευρώ και ετήσιες μεταβολές σε %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016**
Εισαγωγές	65.528,9	53.138,2	52.147,6	48.892,3	49.537,4	46.998,8	48.327,4	43.593,7	25.206,8
	5,9%	-18,9%	-1,9%	-6,2%	1,3%	-5,1%	2,8%	-9,8%	-0,5%
Εξαγωγές	21.227,7	18.015,1	21.300,0	24.377,3	27.579,7	27.295,8	27.120,5	25.893,2	14.248,9
	9,9%	-15,1%	18,2%	14,4%	13,1%	-1,0%	-0,6%	-4,5%	7,2%
Εμπορικό Ισοζύγιο	-44.301,2	-35.123,0	-30.847,6	-24.515,0	-21.957,7	-19.703,0	-21.206,9	-17.700,5	-10.957,9
	4,1%	-20,75	-12,2%	-20,5%	-10,4%	-10,3%	7,6%	-16,5%	9,7%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

*: Τα δεδομένα για το 2015 πρέπει να ερμηνευτούν με προσοχή καθώς από το τέλος Ιουνίου είναι εν ισχύ ο έλεγχος στην κίνηση κεφαλαίων (capital controls)

** : Αφορά μόνο την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου ενώ και η σύγκριση γίνεται με βάση την αντίστοιχη περίοδο του 2015.

- Η εξέλιξη των εξαγωγών είναι απογοητευτική.
- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας που επιτεύχθηκε μέσω της σημαντικής συρρίκνωσης των μισθών (κατώτατων αποδοχών αλλά και ύψος απολαβών) δεν αποτυπώθηκε με βιώσιμο τρόπο στις εξαγωγικές επιδόσεις.
- Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει για πολλοστή φορά το μέγεθος των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις (ρευστότητα, φορολογικά βάρη, γραφειοκρατία κλπ) αλλά και την πολύ μικρή πρόοδο που έχει συντελεστεί.

2. Διασφάλιση της απρόσκοπτης πρόσβασης των επιχειρήσεων στις πηγές ρευστότητας - Αναβάθμιση ΕΤΕΑΝ:

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τη δεδομένη χρονική στιγμή οι επιχειρήσεις, αναφορικά με την πρόσβασή τους στις πηγές ρευστότητας συνοψίζονται:

- στην ελλιπή πληροφόρηση,
- στην ασυμμετρία προσφοράς και ζήτησης κεφαλαίων,
- στον κατακερματισμό των επιχειρηματικών κεφαλαίων,
- στις καταγεγραμμένες αποκλίσεις των επιτοκίων χορηγήσεων,
- στους αυστηρούς όρους χορήγησης πιστώσεων, ιδίως σε χώρες που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικά προβλήματα,
- στις ζητούμενες υπέρμετρες προσωπικές εγγυήσεις ως προϋπόθεση χρηματοδότησης.

Αναβάθμιση ΕΤΕΑΝ: Η περιορισμένη πρόσβαση των ΜΜΕ στις πηγές ρευστότητας, καθιστά επιτακτική ανάγκη την αξιοποίηση των υφιστάμενων δομών και εργαλείων της ΕΤΕΑΝ ΑΕ, προκειμένου να καταστεί ο κατεξοχήν φορέας ενίσχυσης της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας. Οι ανάγκες της Αγοράς επιτάσσουν την ανάγκη μετασχηματισμού του ΕΤΕΑΝ σε ένα εργαλείο που θα έχει ως αποκλειστικό στόχο την χορήγηση πιστώσεων, ή άλλων μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής, αλλά και τη μεταφορά τεχνογνωσίας στις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία της εγχώριας οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΤΕΑΝ θα αποτελέσει ένα χρηματοδοτικό ίδρυμα που θα καλύπτει ολόκληρο το φάσμα χρηματοπιστωτικής εξυπηρέτησης προς τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Η ΕΤΕΑΝ ΑΕ με τη συνδρομή των φορέων εκπροσώπησης της εγχώριας μικρής και μεσαίας επιχειρηματικότητας, θα αναβαθμίσει τις παρεχόμενες προς τις επιχειρήσεις υπηρεσίες, μέσω:

- της διεύρυνσης του δανεισμού με την χορήγηση μικροπιστώσεων μέχρι 10.000 -15.000 €.
- της πρόβλεψης για σχεδιασμό όσο το δυνατόν περισσότερων και ευέλικτων εγγυοδοτικών προϊόντων.

- της διεύρυνση της συμμετοχής στο κεφάλαιο των επιχειρήσεων, όχι μόνο για τις “start ups”, οι οποίες εν πολλοίς δεν υπάρχουν στην ελληνική αγορά αλλά και για τα “follow ups” και τα “restarts”.

Οι πηγές του νέου αναπτυξιακού φορέα θα προέρχονται από τον συνδυασμό των διαθέσιμων πόρων του ΕΣΠΑ, του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και των διαρθρωτικών ταμείων. Πηγές για το ταμείο μεταξύ άλλων, μπορούν να είναι κεφάλαια από ευρωπαϊκούς και διεθνείς χρηματοπιστωτικούς θεσμούς και ιδρύματα, όπως είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων της ΕΤΕΠ, η EBRD κλπ., γεγονός που θα συντελέσει στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μόχλευση των αρχικά διαθέσιμων πόρων.

Μικροπιστώσεις: Δεδομένων των ιδιοτήτων που εμφανίζει η ελληνική Αγορά, η παροχή Μικροπιστώσεων συνιστά μία αξιόλογη προοπτική που αναμένεται να αναθερμάνει την εγχώρια οικονομία. Η χρηματοδότηση επιχειρηματικών σχεδίων με ποσά της τάξεως των 5.000 – 15.000 ευρώ, αναμένεται να προσδώσει την απαραίτητη ώθηση σε νέους κυρίως επιχειρηματίες, καλύπτοντας την καταγεγραμμένη έλλειψη ιδίων κεφαλαίων. Παράλληλα και σε βάθος χρόνου θα αποδειχθεί μία κερδοφόρα τακτική και για τα πιστωτικά ιδρύματα, καθώς λόγω της ευρείας διασποράς θα οδηγήσει σε περιορισμό του ρίσκου/κινδύνου που αυτά αναλαμβάνουν. Ταυτόχρονα, η δυνατότητα συνδυασμού των μικροπιστώσεων με την χρήση εγγυοδοτικών προϊόντων, η συνεισφορά των οποίων στην τόνωση της επιχειρηματικότητας την τελευταία πενταετία υπήρξε καθοριστικής σημασίας, θα αποβεί άκρως ευεργετική για τον επιχειρηματικό κόσμο.

Νέες πηγές χρηματοδότησης - Crowdfunding/ Venture Capital:

Το **crowdfunding** (συμμετοχική χρηματοδότηση) είναι μία νέα δημοφιλής μέθοδος για την άντληση κεφαλαίων από μεγάλο αριθμό ενδιαφερόμενων, κατά κύριο λόγο μέσω του διαδικτύου. Έχει ως σημείο αναφοράς την άντληση κεφαλαίων για νεοσύστατες εταιρίες (startups) ή άλλα εμπορικά εγχειρήματα και λειτουργεί συνήθως μέσω μίας ιστοσελίδας, στην οποία έχει πρόσβαση το κοινό. Εκείνο που απαιτείται προκειμένου το συγκεκριμένο εγχείρημα να τύχει ευρύτερης αποδοχής και αναγνωρισιμότητας είναι η σύσταση ενός συντονιστικού φορέα, ο

οποίος θα καθορίσει το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας και εποπτείας της συγκεκριμένης μορφής χρηματοδότησης.

Ο θεσμός του **Venture Capital** αναφέρεται σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας ή ανεύρεσης ιδίων κεφαλαίων, με αντάλλαγμα τη συμμετοχή των επενδυτών (νέα Funds) στη διοίκηση της επιχείρησης. Πεδίο εφαρμογής του συγκεκριμένου σχήματος θα πρέπει να αποτελέσουν τόσο οι νεοφυείς επιχειρήσεις (start-ups) όσο και οι υφιστάμενες που χρήζουν αναδιάρθρωσης και οι οποίες, κατά κοινή ομολογία, αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία. Το Venture Capital μοιράζεται με μία επιχείρηση το ρίσκο και ως εκ τούτου περιμένει να αμειφθεί με υψηλές αποδόσεις, ισάξιες με εκείνες του επιχειρηματία. Και οι 2 προαναφερθέντες θεσμοί, παρόλη την περιορισμένη απήχηση που έχουν μέχρι στιγμής στο εγχώριο επιχειρείν, θα πρέπει να εξεταστούν σοβαρά, από τη στιγμή που συνιστούν τις μοναδικές εναλλακτικές επιλογές χρηματοδότησης.

Πίνακας 8 : Φορολογία Εισοδήματος Νομικών Προσώπων – Επιτηδευματιών 2014-2016

Νομική Μορφή	Χρήση 2014 (οικονομικό έτος 2015)		Χρήση 2015 (οικονομικό έτος 2016)		Χρήση 2016 (οικονομικό έτος 2017)	
	Φορολογικοί Συντελεστές (επί κερδών)	Προκ/βολή Φόρου Εισοδήματος	Φορολογικοί Συντελεστές (επί κερδών)	Προκ/βολή Φόρου Εισοδήματος	Φορολογικοί Συντελεστές (επί κερδών)	Προκ/βολή Φόρου Εισοδήματος
ΑΕ - ΕΠΕ - ΙΚΕ	26%* Κερδών + 10% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	Από 80% σε 100%	29% * Κερδών + 10% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	100%	29% * Κερδών + 15% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	100%
ΟΕ - ΕΕ (διπλογρ. βιβλία)	26% * Κερδών + 10% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	55%	29% * Κερδών + 10% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	Από 55% σε 75%	29% * Κερδών + 15% σε περίπτωση διανομής μερίσματος	Από 75% σε 100%
ΟΕ - ΕΕ (απλογρ. βιβλία)	26% έως 50.000 € + 33% άνω των 50.000 €	55%	26% έως 50.000 € + 33% άνω των 50.000 €	Από 55% σε 75%	29% * κερδών	Από 75% σε 100%
Ατομικές/ ασκούντες οικονομική	26% έως 50.000 € + 33% άνω των 50.000 €	55%	26% έως 50.000 € + 33% άνω των 50.000 €	Από 55% σε 75%	Κλίμακα μισθωτών χωρίς όμως αφορολόγητο	Από 75% σε 100%

Πηγή: IN.EM.Y. της ΕΣΣΕ

- Παρά την οικονομική ύφεση από το 2008 (σταθεροποίηση το 2014) και τη συρρίκνωση του εισοδήματος, τα φορολογικά βάρη διογκώνονται μέσω της αύξησης των φορολογικών συντελεστών (Πίνακας 5) συμπεριλαμβανομένου και αυτών του ΦΠΑ, αλλά και με την επιβολή νέων φόρων (πχ ΕΝΦΙΑ, τέλος επιτηδεύματος).

- Τα στοιχεία των εσόδων αποδεικνύουν πως ο ήδη αφυδατωμένος ιδιωτικός τομέας (νοικοκυριά και επιχειρήσεις) αδυνατεί να ανταποκριθεί του πλήθους των φορολογικών υποχρεώσεων

3. Καθυστερημένες Οφειλές σε Εφορίες, Ασφαλιστικά Ταμεία και Τράπεζες

α) Οφειλές σε Εφορίες

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του κράτους (ΓΛΚ) οι ληξιπρόθεσμες οφειλές του Δημοσίου σε ιδιώτες και προμηθευτές στα τέλη **Ιουλίου** του τρέχοντος έτους ανήλθαν στα **5,53 δις** ευρώ (εάν συνυπολογισθούν και οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων, οι οφειλές προσεγγίζουν **τα 6,9 δις** ευρώ), μειωμένα κατά 400 εκ. ευρώ περίπου σε σύγκριση με τις οφειλές του Ιουνίου. Πιο αναλυτικά:

- Από τα **6,9 δις** ευρώ τα **5,5 δις** είναι οι οφειλές του κράτους σε προμηθευτές και τα υπόλοιπα 1,3 δις ευρώ είναι μη καταβληθείσες επιστροφές φόρων. Ειδικότερα:
- Ο μέσος χρόνος αναμονής για την επιστροφή ΦΠΑ στις 28 από τις 113 Εφορίες της χώρας κυμαίνεται από 1 έως και πάνω από 4 χρόνια.
- Αν και ο χρόνος επιστροφής του ΦΠΑ έχει βελτιωθεί αισθητά σε σχέση με το παρελθόν, το πρόβλημα συνεχίζει να υφίσταται, με το μέσο χρόνο αναμονής να εκτιμάται στις 239 ημέρες.
- Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΓΓΔΕ στις αρχές Ιουνίου, οι συνολικές αιτήσεις προς πληρωμή ανέρχονται σε 9.985, συνολικού ύψους 986,7 εκ. ευρώ. Από το σύνολο όμως των παραπάνω αιτήσεων επιστροφής ΦΠΑ, οι 5.271 παραμένουν σε αναμονή άνω των 90 ημερών, με το αιτούμενο προς επιστροφή ποσό να ξεπερνά τα 792 εκ. ευρώ.

Τον Ιούλιο οι νέοι απλήρωτοι φόροι που δημιουργήθηκαν σε ένα μήνα ανήλθαν σε 811 εκατ. ευρώ, έναντι 388 εκατ. ευρώ που ήταν τον Ιούλιο του 2015, καθώς 125.590 νέοι οφειλέτες δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που δημοσιοποίησε χθες η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων, τα ληξιπρόθεσμα χρέη έσπασαν το φράγμα των **90 δις** ευρώ και συγκεκριμένα διαμορφώθηκαν σε **90,43 δις** ευρώ. Το ποσό αυτό αναμένεται στο τέλος του έτους να ξεπεράσει τα **95 δις** ευρώ.

Ειδικότερα και σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοινώθηκαν:

Τα παλαιά ληξιπρόθεσμα (αυτά που δημιουργήθηκαν προ του 2016) χρέη ανέρχονται στο ποσό των **82,8 δις** ευρώ. Εξ' αυτών:

- Περισσότερα από **8 δις** ευρώ χρωστούν οι δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας και οι δημοτικές επιχειρήσεις.
- Περίπου **12 δις** ευρώ οφείλουν πτωχευμένες επιχειρήσεις, τα οποία δεν πρόκειται να εισπραχθούν από το ελληνικό Δημόσιο.
- Περισσότερα από **62,2 δις** ευρώ οφείλουν φυσικά και νομικά πρόσωπα.
- Περί τα **157 εκ.** ευρώ οφείλονται από εταιρείες «μαϊμού» και πλασματικούς ΑΦΜ.
- Το νέο ληξιπρόθεσμο χρέος, δηλαδή από τον Ιανουάριο έως και τον Ιούλιο, ανέρχεται στα **7,6 δις** ευρώ, αυξημένο κατά 21,3% σε σχέση με το αντίστοιχο χρέος που είχε δημιουργηθεί το επτάμηνο του 2015.
- Μόνο τον Ιούλιο οι φορολογούμενοι άφησαν απλήρωτους φόρους ύψους 811 εκ. ευρώ, ενώ τον αντίστοιχο Ιούλιο του 2015 οι απλήρωτοι φόροι είχαν ανέλθει στα 388 εκ. ευρώ, δηλαδή αυξήθηκαν κατά **109%**.
- Από το παλαιό ληξιπρόθεσμο χρέος στο επτάμηνο του έτους εισπράχθηκαν **1,67 δις** ευρώ και μέχρι το τέλος πρέπει να εισπραχθούν **2,05 δις** ευρώ.
- Από το νέο ληξιπρόθεσμο χρέος εισπράχθηκαν στο διάστημα Ιανουαρίου-Ιουλίου **1,07 δις** ευρώ και μέχρι το τέλος του έτους πρέπει να έχει εισπραχθεί το **23%** του νέου χρέους που θα δημιουργηθεί.

β) Οφειλές σε Ασφαλιστικά Ταμεία

Έκθεση ΚΕΑΟ: Απρίλιος - Ιούνιος 2016/ Απρίλιος - Ιούνιος 2015

Πίνακας 9: Μεταβίβαση οφειλών από ΙΚΑ-ΕΤΑΜ & ΟΑΕΕ σε ΚΕΑΟ								
Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης	Αριθμός Οφειλετών		Μεταβολή οφειλετών Β' τρίμ. 2016/2015		Μεταβιβαζόμενα ποσά σε ΚΕΑΟ (ποσά σε δις €)		Μεταβολή μεταβιβαζόμενων ποσών σε ΚΕΑΟ	
	Β' τρίμ. 2016	Β' τρίμ. 2015	(%)	Απόλυτα	Β' τρίμ. 2016	Β' τρίμ. 2015	(%)	Απόλυτα (ποσά σε δις €)
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ	125.888	108.041	16,5%	17.847	8,88	8,40	5,7%	0,48
ΟΑΕΕ	136.678	136.678	-	-	4,19	4,19	-	-
Σύνολο (+ΟΓΑ & ΕΤΑΑ)	314.790	275.848	14,1%	38.942	13,60	12,91	5,3%	0,69

- ✓ Από τον ΟΑΕΕ έχουν μεταβιβαστεί στο ΚΕΑΟ οι υπόχρεοι με οφειλές από **5.000 - 15.000** ευρώ και από **40.000** ευρώ και άνω.
- ✓ Το ύψος των οφειλών, συμπεριλαμβανομένων και των επιβαρύνσεων, που μεταβιβάζονται στο Κ.Ε.Α.Ο. για οφειλές προς το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ υπερβαίνουν τις **5.000 €**.

Στοιχεία για ΟΑΕΕ (Ιούνιος 2016)

- ✓ Τα χρέη προς τον ΟΑΕΕ ανέρχονται σε **11 δις** ευρώ, εκ των οποίων τα **2,7 δις** ευρώ προέρχονται από ασφαλισμένους που έχουν διακόψει την επαγγελματική τους δραστηριότητα.
- ✓ Το σύνολο των ενεργών ασφαλισμένων στον ΟΑΕΕ ανέρχεται στις περίπου **698.000**, εκ των οποίων κατά μέσο το **63%** καταβάλλει κανονικά τις τρέχουσες διμηνιαίες εισφορές του (περίπου 442.600 άτομα). Στο προαναφερθέν νούμερο δεν περιλαμβάνονται οι διακοπέντες με οφειλές στο Ταμείο υπόχρεοι, οι οποίοι εκτιμώνται στις **241.400** άτομα.
- ✓ Από τα υπόλοιπα **8,3 δις** ευρώ χρεών, σε διακανονισμό εντάχθηκαν **2,6 δις** ευρώ, το **1 δις ευρώ** βγήκε εκτός, μόλις **48,9 εκ.** ευρώ εξοφλήθηκαν, άλλα **146 εκ.** ευρώ εισπράχθηκαν ως δόσεις και πλέον, ανεξόφλητες παραμένουν οφειλές ενταγμένες σε ρύθμιση, της τάξης του **1,13 δις** ευρώ.

✓ Πορεία ρυθμίσεων στον ΟΑΕΕ:

- **Εξοφλημένες: 9.775**, με εισπράξεις της τάξεως των **48,9 εκ.** ευρώ.
- **Ανεξόφλητες ενεργές ρυθμίσεις: 111.534**, ύψους **1,13 δις** ευρώ, εκ των οποίων έχουν εισπραχθεί **124,4 εκ.** ευρώ.
- **Απολεσθείσες ρυθμίσεις: 67.863** οφειλέτες έχουν χάσει ρυθμίσεις ύψους **1,0 δις** ευρώ, εκ των οποίων **22,9 εκ.** έχουν εισπραχθεί.

4. Γενική Εικόνα μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στο τραπεζικό σύστημα (Α' εξάμηνο 2016)

- Σύμφωνα με εκτιμήσεις τραπεζικών στελεχών, στο τέλος Ιουνίου 2016 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPL's) μειώθηκαν στο **34,5%** έναντι **35,6%** που ήταν στο τέλος Δεκεμβρίου 2015. Αντίθετα τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (NPE's, περίπου 110 δις €) συνεχίζουν να ενισχύονται φτάνοντας το **46,0%** από **44,2%** που ήταν στο τέλος Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους.

Σημείωση: Τα NPL's αφορούν δάνεια σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, ενώ τα NPE's περιλαμβάνουν επιπλέον τις ρυθμίσεις, καθώς και δάνεια που εμφανίζουν μεγάλες πιθανότητες να μην αποπληρωθούν.

- Στο **55,2%** διαμορφώνονται τα πιστωτικά ανοίγματα (NPE's) στον τομέα της **καταναλωτικής πίστης**, στο **44,6%** για τα **επιχειρηματικά δάνεια** και στο **42,0%** για τα **στεγαστικά δάνεια**.
- Η ΤτΕ επισημαίνει ότι τα 2/3 του συνόλου των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων που εμπίπτουν στην κατηγορία καθυστέρησης άνω των 90 ημερών βρίσκονται σε καθυστέρηση άνω του έτους, στοιχείο που καταδεικνύει μια παγιωμένη κατάσταση και την αναποτελεσματικότητα στην αντιμετώπισή τους.

Πίνακας 10: χορηγηθέντα επιχειρηματικά δάνεια στο σύνολο των οικονομικών κλάδων (στοιχεία 2015, ποσά σε δις €)				
Επιχειρηματικά δάνεια	Σε μεγάλες επιχειρήσεις	Σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις	Σε ελεύθερους επαγγελματίες και πολύ μικρές επιχειρήσεις	Λοιπές επιχειρηματικές δραστηριότητες
148,0	54,2	39,7	24,5	29,6
Αναλογία δανείων που έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμα (καταγγελμένες απαιτήσεις, ανοίγματα αβέβαιης είσπραξης χωρίς καθυστέρηση ή σε καθυστέρηση < 90 ημέρες, ανοίγματα σε καθυστέρηση > 90 ημερών)				
64,8 (ή το 43,8%)	15,2 (ή το 28,0%)	23,8 (ή το 59,9%)	16,2 (ή το 66,1%)	9,6 (ή το 32,4%)
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας				

5. Αγορά Εργασίας - Υπόμνημα θέσεων για τα εργασιακά θέματα

Η απασχόληση στο εμπόριο

Το εμπόριο αποτελεί τον μεγαλύτερο εργοδότη της ελληνικής οικονομίας προσφέροντας απασχόληση σε περισσότερους από 650.000 εργαζόμενους (για 12 μήνες τον χρόνο). Επίσης, είναι ο σημαντικότερος πόλος προσέλκυσης των νέων ηλικίας 15-24 ετών και γυναικών. Το εργατικό κόστος στην Ελλάδα επιβαρύνεται υπέρμετρα από το αδικαιολόγητα και χωρίς ανταποδοτικότητα υψηλό μη μισθολογικό κόστος. Αποτέλεσμα είναι, παρά τις πρόσφατες μειώσεις, να έχουμε ένα από τα υψηλότερα μη μισθολογικά κόστη της Ευρωζώνης, ενώ οι πραγματικοί μισθοί των εργαζομένων είναι χαμηλοί.

- Ο ουσιαστικός Κοινωνικός Διάλογος είναι στις παρούσες συνθήκες βασική προϋπόθεση για την επίλυση κρίσιμων προβλημάτων.
- Η θεσμική ενίσχυση του ρόλου των Κοινωνικών Εταίρων θα συμβάλει στην ενδυνάμωση τόσο του ΚΔ όσο και στην διαμόρφωση συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής.
- Οι μισθοί στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας δεν μπορούν να μειωθούν περαιτέρω τη στιγμή μάλιστα που αντιπροσωπεύουν κατανάλωση για τις επιχειρήσεις.
- Η ανταγωνιστικότητα σε εθνικό επίπεδο επηρεάζεται πολύ περισσότερο από παράγοντες όπως η γραφειοκρατία, η πολυνομία, η πολύ αργή απονομή δικαιοσύνης, ο κρατικός παρεμβατισμός, το φορολογικό σύστημα, η διαφθορά και η αντιεπιχειρηματική νοοτροπία.
- Η μείωση μισθών επηρεάζει ευθέως αναλογικά τους πόρους των ασφαλιστικών ταμείων.

Κατώτατος Μισθός

Στο ζήτημα του κατώτατου μισθού, η θέση της ΕΣΕΕ είναι ξεκάθαρη. Προτείνουμε την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού σε δύο χρονικά και ποσοτικά στάδια, τα οποία θα απέχουν τουλάχιστον ένα έτος μεταξύ

τους, κατά το πρότυπο των Εθνικών Γενικών Συλλογικών Συμβάσεων του 2008 και του 2010 (ΕΓΣΣΕ 2008: 680,59 €, ΕΓΣΣΕ 2010: 751,39 €).

Η ΕΣΣΕ δεν αντιμετώπισε ποτέ φοβικά την αύξηση του κατώτατου μισθού, αφού η εν λόγω κίνηση, θα ενισχύσει την κατανάλωση, θα αυξήσει τον τζίρο των επιχειρήσεων και θα επιταχύνει την αύξηση της απασχόλησης, η οποία είναι και το ζητούμενο σήμερα. Αναλυτικότερα:

- Η σταδιακή αύξηση του κατώτατου μισθού στα 751 ευρώ (μεικτά) θα αναθερμάνει την οικονομία.
- Η ενίσχυση του κατώτατου μισθού συνεπάγεται υψηλότερη καταναλωτική ζήτηση, παράμετρος η οποία θα μπορούσε να αναχαιτίσει τις αποπληθωριστικές πιέσεις.
- Η αύξηση του κατώτατου μισθού θα προκαλούσε τόνωση της ζήτησης και του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων στην αγορά, ενώ ταυτόχρονα θα εισέρεαν επιπλέον έσοδα στα δημόσια ταμεία, από τον ΦΠΑ.
- Οι ΜμΕ του εμπορίου προτιμούν τους τοπικούς προμηθευτές, αναγνωρίζοντας εμπράκτως πως η «ανακύκλωση» του χρήματος εντός της ελληνικής αγοράς βοηθάει πρωτίστως την ελληνική οικονομία.
- Η επιβάρυνση των εργοδοτών από την αύξηση του κατώτατου μισθού, θα μπορούσε να αντισταθμιστεί εν μέρει μεσοπρόθεσμα τόσο από την επιδότηση της εργασίας (αντί της ανεργίας), όσο και από την ενίσχυση του κύκλου εργασιών.

Εργασιακές Σχέσεις και Συλλογικές Διαπραγματεύσεις

Αποτελεί πεποίθηση της ΕΣΣΕ, ότι, μέσα στο κλίμα της κρίσης και της ύφεσης, η μεγαλύτερη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στο εργασιακό γίνεσθαι, μέσω της ενδυνάμωσης του κοινωνικού διαλόγου και της συλλογικής διαπραγμάτευσης είναι αναγκαία, ώστε να βελτιωθεί το κλίμα και να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή. Η συνέχεια της υπογραφής και τελικά η επιβίωση της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (υπεγράφη 31 Μαρτίου 2016 και ισχύει για όλο το έτος) είναι ενδεικτική τολμηρών αποφάσεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, οι οποίες εμπεδώνουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων και ενισχύουν τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος, κύριου παράγοντα εξόδου από την κρίση. Σε αυτή την πορεία πιστεύουμε ότι η ενδυνάμωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων είναι

απολύτως αναγκαία, οι δε συμφωνίες σε γενικό, κλαδικό και επιχειρησιακό επίπεδο πρέπει να ενισχυθούν.

Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση

Η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση αποτελεί απόληξη μίας επίπονης προσπάθειας πολλών δεκαετιών και είναι μία διαδικασία για την οποία όλοι οι κοινωνικοί εταίροι είμαστε υπερήφανοι. Πέραν του ουσιαστικού της χαρακτήρα - του καθορισμού δηλαδή των μισθολογικών ορίων - έχει συμβολικό και ψυχολογικό χαρακτήρα, αφού επηρεάζει το γενικότερο οικονομικό κλίμα και την ψυχολογία όλων των πολιτών. Η εμπεδωμένη αμοιβαία εμπιστοσύνη ανάμεσα σε εργοδότες και εργαζομένους τα τελευταία χρόνια είναι σημαντικός ανασχετικός παράγοντας απέναντι στην ύφεση.

Με την εισαγωγή του δεύτερου μνημονίου (ν. 4046/2012), της ΠΥΣ 6/2012 και του δεύτερου μεσοπρόθεσμου (ν. 4093/2012), επήλθαν δραματικές μεταβολές στο καθεστώς της Εθνικής Γενικής Σύμβασης, όπως το ξέραμε. Η σύμβαση, εξωσυμβατικά και με κρατική παρέμβαση, μειώθηκε μονομερώς και «πάγωσε», ενώ τις κατώτατες αμοιβές πλέον αποφασίζει το Κράτος, αφού πάρει τις γνώμες των κοινωνικών εταίρων. Ελπίζουμε στο σύντομο «ξεπάγωμα» της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, ώστε να επιτελέσει την κοινωνική της αποστολή, επιστρέφοντας στην συμβατική της μορφή, στην αρμοδιότητα των κοινωνικών εταίρων και στην άμεση επεκτασιμότητα της ισχύος της.

Κλαδικές Συμβάσεις

Οι κλαδικές συλλογικές διαπραγματεύσεις αποτελούν μία σημαντική κατάκτηση των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Ένα δείγμα ότι οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες επιλέγουν το διάλογο για να επιλύσουν τις διαφορές τους και κυρίως επιδιώκουν τη διαμόρφωση της υψηλότερης δυνατής συναίνεσης, εξασφαλίζοντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή.

Οι εργαζόμενοι στις εμπορικές επιχειρήσεις είναι ένα πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο το οποίο, εμείς από την πλευρά μας προσπαθούμε να διαφυλάξουμε και να ενισχύσουμε, όσο δύσκολες και αν είναι οι συνθήκες στην αγορά. Κατά συνέπεια, οι αμοιβές κατά κλάδο πρέπει να είναι αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης και διαβούλευσης, ώστε να προστατευθεί η δυνατότητα αυτορρύθμισης των κοινωνικών εταίρων. Κατά συνέπεια,

οι προτάσεις της ΕΣΕΕ για την μεταβολή του δυσμενούς διαπραγματευτικού περιβάλλοντος είναι οι εξής:

1. Επέκταση των Συλλογικών Συμβάσεων

Ίσως η πιο δραματική από τις τροποποιήσεις που έφερε το μνημόνιο ήταν η αναστολή της δυνατότητας επέκτασης των συλλογικών συμβάσεων με Υπουργική Απόφαση, η οποία «πάγωσε» με τον ν. 4024/2011. Η ΕΣΕΕ, όπως και όλες οι εργοδοτικές οργανώσεις, ταχθήκαμε ευθύς εξ' αρχής εναντίον της αναστολής, καθώς ο περιορισμός της εφαρμογής της ΣΣΕ μόνο στα μέλη των οργανώσεων, αποτελούσε και αποτελεί αντικίνητρο πρώτης γραμμής για την υπογραφή νέων Συλλογικών Συμβάσεων. Ο λόγος είναι απλός: Η ουσιαστική κατάργηση της επέκτασης σημαίνει ότι η οποιαδήποτε κλαδική σύμβαση ισχύει μόνο για τα μέλη των οργανώσεων που την υπογράφουν. Κατά συνέπεια, εάν ένα μέλος δεν θέλει να δεσμεύεται από την σύμβαση, αποχωρεί από την οργάνωσή του. Ειδικά εμείς στην εμπορική πυραμίδα, αντιμετωπίσαμε και εξακολουθούμε να αντιμετωπίζουμε θέματα μαζικής αποχώρησης μελών από τους Εμπορικούς Συλλόγους.

Πάγια θέση μας είναι η επαναφορά του δικαιώματος του Υπουργού Εργασίας για την επέκταση των κλαδικών συλλογικών συμβάσεων στο σύνολο των εργασιακών σχέσεων που αφορούν. Αλλιώς οδηγούμαστε στην αποδυνάμωση των συλλογικών θεσμών και -εντέλει- στην ίδια την αποδυνάμωση της «Κοινωνίας των Πολιτών».

2. Διαπραγμάτευση - Μεσολάβηση - Διαιτησία

- **Διαπραγμάτευση:** Ο ν. 1876/1990 προέβλεπε διάστημα ουσιαστικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των μερών και όταν αυτές εξαντληθούν χωρίς να βρεθεί λύση, τότε μόνο να καταφεύγουν τα μέρη στον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ). Αυτό το τόσο σημαντικό κεφάλαιο είχε υποβαθμισθεί σε ένα στάδιο απλής τυπικότητας, ενός «γραφειοκρατικού σκαλοπατιού», προκειμένου να εισαχθεί η συλλογική διαφορά για κρίση στον ΟΜΕΔ. Αν θέλουμε πραγματικά να αναστήσουμε τις συλλογικές διαπραγματεύσεις το μεγαλύτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση της ουσιαστικής διαπραγμάτευσης.

- **Μεσολάβηση:** Η μεσολάβηση, ακόμα και εντός του ΟΜΕΔ, είχε επίσης περίπου διαδικαστικό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι τα συμβαλλόμενα μέρη αλλά και ο μεσολαβητής παραγνώριζαν το σημαντικό αυτό βήμα, ενόψει της διαιτησίας και της υποχρεωτικότητας της ρύθμισής της. Και αυτό το στάδιο, που στην ουσία αποτελεί ελεύθερη συλλογική διαπραγμάτευση υπό την καθοδήγηση ενός εμπειρογνώμονα, όπως ο μεσολαβητής πρέπει να ενισχυθεί, εξετάζοντας ενδεχομένως και την εισαγωγή παράλληλων θεσμών, όπως η αστική διαμεσολάβηση. Οι μεσολαβητικές προτάσεις πρέπει πάντως να στηρίζονται επάνω στα ευρήματα και στα συμπεράσματα της τεκμηρίωσης και να περιλαμβάνουν οπωσδήποτε ειδική αιτιολόγηση.
- **Διαιτησία:** Η υποβάθμιση της διαπραγμάτευσης και της μεσολάβησης οφείλονται κατά κύριο λόγο στον τέως υποχρεωτικό χαρακτήρα της διαιτησίας. Η υποχρεωτικότητα της διαιτησίας είχε επίσης παράγει έναν «μηχανιστικό» τρόπο έκδοσης αποφάσεων από τους διαιτητές του ΟΜΕΔ. Σπάνια βλέπαμε ειδικά αιτιολογημένες αποφάσεις, ενώ το μέτρο ήταν συνήθως οι αυξήσεις της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης, πράγμα άδικο, γιατί άλλα ήταν τα επίπεδα της ΕΓΣΣΕ, που οι κοινωνικοί εταίροι ήθελαν να ενισχύσουν και άλλα των κλαδικών που ήταν κατά πολύ ανώτερα αυτών της Εθνικής Γενικής. Ίσως από την έναρξη του νόμου 1876/1990, θα έπρεπε να έχει επιλεγεί όχι ένα υποχρεωτικό διαιτητικό σύστημα, όπου έρχεται ένας τρίτος –ο διαιτητής- και αποφασίζει δεσμευτικά για λογαριασμό μας, αλλά ένα σύστημα «αναγκαστικών» συλλογικών διαπραγματεύσεων, με υποχρεωτική συμμετοχή μέχρι να βρεθεί κοινός τόπος και να υπογραφεί συλλογική σύμβαση. Με την ΠΥΣ 6/2012, η προσφυγή στη διαιτησία έγινε πλέον δυνατή μόνο με κοινή συμφωνία των μερών, οπότε σταματήσαμε να βλέπουμε διαιτητικές αποφάσεις.

Ως ΕΣΣΕ, από την αρχή του διαλόγου για την μεταβολή των συστημάτων μεσολάβησης και διαιτησίας, είχαμε δεχθεί να μην καταργηθεί η υποχρεωτικότητα της διαιτησίας, υπό τις εξής προϋποθέσεις:

- Να περιορίζεται το εύρος της διαιτητικής απόφασης στα κυρίως μισθολογικά θέματα, χωρίς διατηρητικές ρήτρες κλπ.

- Να καθιερωθεί ένας μηχανισμός αξιολόγησης - μελέτης της ετήσιας οικονομικής επίπτωσης των βασικών συλλογικών ρυθμίσεων κύρια σε κλαδικό επίπεδο. Η διαιτητική απόφαση, στηριζόμενη σε αυτά τα πρωτογενή στοιχεία, πρέπει να περιέχει ειδική τεκμηρίωση και αιτιολογία, ως συστατικά στοιχεία του κύρους της.
- Να μην υπάρχει η δυνατότητα για μονομερή προσφυγή περισσότερες από μια φορά για μία τριετία, πάντα όμως εφόσον ισχύει η επέκταση των συμβάσεων.

Το σκηνικό άλλαξε η έκδοση της απόφασης του ΣτΕ 2307/2014, η οποία έκρινε ως αντισυνταγματική την κατάργηση της μονομερούς προσφυγής στην διαιτησία και τους περιορισμούς της διαιτητικής απόφασης μόνο στα μισθολογικά θέματα. Ο κίνδυνος για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι μεγάλος. Η υποχρεωτική διαιτησία επαναφέρθηκε μετά τις τροποποιήσεις του ν. 4303/2014 αλλά το οποίο αποτέλεσμά της θα ισχύει μόνο για τις συμβαλλόμενες εργοδοτικές οργανώσεις και τα μέλη τους, την ώρα που η υπόλοιπη αγορά παραμένει απελευθερωμένη με όριο τον κατώτατο μισθό των 580 €. Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, οι εργοδοτικές οργανώσεις που θα αφορά η εν λόγω διαιτητική απόφαση, είναι θέμα χρόνου να μείνουν ολοκληρωτικά χωρίς μέλη, δεδομένου ότι τα μέλη τους θα έχουν σοβαρό –κατά την γνώμη μας αθέμιτο- ανταγωνιστικό μειονέκτημα. Η μονομερής προσφυγή στην διαιτησία πρέπει ισχύει μόνο υπό τον όρο της πλήρους επέκτασης των διαιτητικών αποφάσεων που θα εκδοθούν.

3. Επιχειρησιακές συμβάσεις

Μετά τις αλλαγές του ν. 4024/2011, που έδωσε προβάδισμα στις επιχειρησιακές συμβάσεις σε σχέση με τις κλαδικές, μια απλή ματιά στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εργασίας δείχνει ότι ο θεσμός των επιχειρησιακών συμβάσεων γίνεται όλο και περισσότερο δημοφιλής.

Αν και αυτή τη στιγμή φαίνεται να γίνεται κατάχρηση των επιχειρησιακών ΣΣΕ, προκειμένου να κατέβουν αναγκαστικά οι μισθοί στο επίπεδο των κατώτατων αποδοχών, εντούτοις οι επιχειρησιακές συμβάσεις δεν παύουν να είναι εργαλείο επιβίωσης του θεσμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Σε κάθε περίπτωση θεωρούμε ότι μία Συλλογική Σύμβαση, έστω και με ένωση προσώπων είναι προτιμότερη

από την γενίκευση της καταφυγής στην ατομική σύμβαση εργασίας, η οποία δημιουργεί «κακό προηγούμενο» και για τις υπόλοιπες ομοειδείς επιχειρήσεις, που αργά ή γρήγορα θα υποχρεωθούν να υιοθετήσουν ανάλογες μειώσεις μισθών, ώστε να αντέξουν τον ανταγωνισμό.

Προτάσεις για την Εργασία στο Εμπόριο

A. Μισθολογικό κόστος

Τα άμεσα μέτρα στα οποία πρέπει να προχωρήσει η Κυβέρνηση για την τόνωση της απασχόλησης στο εμπόριο είναι τα ακόλουθα:

- Μετατροπή του επιδόματος ανεργίας σε επίδομα εργασίας. Η επιδότηση της εργασίας αντί της ανεργίας με το επίδομα των 360 ευρώ να έχει συνδικαιούχους εργοδότη και εργαζόμενο για κάθε νέα θέση εργασίας. Σημειωτέον ότι ένα επίδομα ανεργίας, μπορεί να επιδοτήσει δύο θέσεις εργασίας, χωρίς καμία επιβάρυνση για την επιχείρηση.
- Επιδότηση της εργασίας στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, σύμφωνα με την κατάταξη των επιχειρήσεων κατά κατηγορία αριθμού απασχολούμενων (πχ. για επιχειρήσεις που απασχολούν 3 εργαζόμενους, να επιδοτείται η απασχόληση του ενός για διάστημα 18 μηνών, υπό την προϋπόθεση της διατήρησης και των 3 θέσεων εργασίας).
- Μείωση των ασφαλιστικών εισφορών για τους νεοπροσλαμβανόμενους στο εμπόριο.
- Φορολογικά κίνητρα για την επιβράβευση των συνεπών επιχειρηματιών, για την διατήρηση των θέσεων απασχόλησης αλλά και για την δημιουργία νέων, όπως η δημιουργία αφορολόγητου αποθεματικού για την ενίσχυση ιδίως των μικρών επιχειρήσεων, ώστε να μην προχωρήσουν σε απολύσεις ή η παροχή φοροαπαλλαγών σε επιχειρήσεις που διατηρούν ή αυξάνουν το προσωπικό τους.
- Μετατροπή των διοικητικών προστίμων για την αδήλωτη εργασία σε κόστος πρόσληψης και διατήρησης της θέσης απασχόλησης από την επιχείρηση που παρανόμησε.

B. Μη μισθολογικό κόστος

Παρά τις μειώσεις των τελευταίων ετών, το μη μισθολογικό κόστος εξακολουθεί να παραμένει υψηλό στην χώρα μας, ένεκα και των διατάξεων του νέου Ασφαλιστικού Νόμου, αποτελώντας έτσι αντικίνητρο για την πρόσληψη επιπλέον εργαζομένων στο εμπόριο. Για την τόνωση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της υψηλής ανεργίας, η ΕΣΣΕ έχει εκφράσει την πάγια θέση της για την ανάγκη περιορισμού του μη μισθολογικού κόστους (εργοδοτικών εισφορών), ώστε να αντισταθμιστεί μέρος των επιβαρύνσεων της επιχείρησης. Υπενθυμίζεται ότι το εργοδοτικό μη μισθολογικό κόστος είχε μειωθεί, ανά βήματα, από 28,56% τον Αύγουστο του 2011 στο 24,56% τον Ιούλιο του 2014 για να αυξηθεί στο 25,06% τον προηγούμενο Ιούλιο (υπέρ ΕΤΕΑ). Παράλληλα, αντικείμενο εξέτασης πρέπει να αποτελέσει και η πρόταση των εργοδοτών για την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών δώδεκα μηνών, αντί για δεκατέσσερις που καταβάλλονται σήμερα από πλευράς και των εργαζομένων για επιδόματα και δώρα.

Γ. Στρατηγικές για την Τόνωση της Απασχόλησης μέσω ΟΑΕΔ

Η ΕΣΣΕ επανειλημμένα έχει εκφράσει τη θέση για επιδότηση της εργασίας αντί της ανεργίας. Στις σχετικές στρατηγικές για τόνωση της απασχόλησης, κυρίαρχο ρόλο μπορεί να παίξει ο ΟΑΕΔ, προχωρώντας στις εξής κινήσεις:

- Να εισαχθούν νέα κίνητρα για τις επιχειρήσεις, ώστε να προχωρήσουν σε νέες προσλήψεις. Η εμπειρία σχετικών προσπαθειών κατά το παρελθόν έχει δείξει ότι ο ΟΑΕΔ μπορεί να σχεδιάσει επιτυχημένα προγράμματα, όπως αυτά της επιδότησης των ασφαλιστικών εισφορών. Οι σχεδιαζόμενες δράσεις θα πρέπει παράλληλα να προβλέπουν την δυνατότητα κατάρτισης απασχολούμενων στο χώρο εργασίας και εντός ωραρίου εργασίας, για τις επιχειρήσεις οι οποίες θα ενταχθούν σε αυτές.
- Να σχεδιαστούν ειδικά προγράμματα ένταξης των ανέργων εργαζομένων στην επιχειρηματική αγορά, όπως η παραπάνω αναφερόμενη πρότασή μας για μετατροπή του επιδόματος ανεργίας σε επιδότηση βιώσιμου σχεδίου απασχόλησης. Η ΕΣΣΕ

μπορεί να προσφέρει τα μέγιστα σε αυτό τον τομέα και είναι στην διάθεση του Υπουργείου για την υλοποίηση αυτού του στόχου.

- Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να αποτελέσουν εργαλείο πρώτης γραμμής για την καταπολέμηση της ανεργίας και να εκτελεστούν σε όλο τους το εύρος. Στο πλαίσιο αυτό, επιβάλλεται η εκ μέρους του ΟΑΕΔ ταυτόχρονη ετήσια προκήρυξη των προγραμμάτων κατάρτισης 0,45 και 1,25 («μεγάλων» και «μικρών» επιχειρήσεων) του ΛΑΕΚ. Μέχρι τώρα, τα προγράμματα 1,25 έχουν μείνει δραματικά πίσω.
- Πρέπει να αποκατασταθεί η ενίσχυση από τον Ενιαίο Λογαριασμό Κοινωνικών Πολιτικών (στον οποίο έχει ενσωματωθεί ο ΛΑΕΚ) των εκπαιδευτικών κέντρων των κοινωνικών εταίρων, που γνωρίζοντας καλύτερα από τον καθένα την αγορά και τις ανάγκες της, βοηθούν τα μέγιστα στην απόκτηση δεξιοτήτων από τους εργαζόμενους που αγωνίζονται να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και στις επιχειρήσεις, που κάνουν χρήση τους.
- Να σχεδιαστούν και να προκηρυχθούν εξειδικευμένα προγράμματα «Δεύτερης Ευκαιρίας» για την απασχόληση εμπόρων που έκλεισαν τις επιχειρήσεις τους, καθώς και να εξεταστεί η δυνατότητα όσων εξ αυτών είναι άνω των 55 ετών και διαθέτουν τις ελάχιστες προϋποθέσεις ενσήμων και ετών ασφάλισης να ενταχθούν σε προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης.
- Τέλος, αν και δεν έχει άμεση αλλά έμμεση σχέση με την τόνωση της απασχόλησης, επισημαίνουμε την ανάγκη να επανασχεδιάσει ο ΟΑΕΔ τα γενικευμένα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, που προς το παρόν τουλάχιστον λειτουργούν σε πολύ μικρό ποσοστό σε σχέση με την εμπειρία του παρελθόντος. Τα συγκεκριμένα προγράμματα εκτός της ευκαιρίας των διακοπών που προσφέρουν σε συμπατριώτες μας, οι οποίοι δεν είχαν την δυνατότητα να τις χρηματοδοτήσουν μόνοι τους, συνετέλεσαν τα μέγιστα στην διατήρηση θέσεων εργασίας, ιδιαίτερα στις απομακρυσμένες περιοχές της νησιωτικής Ελλάδας και της ενδοχώρας και βοήθησαν το τοπικό εμπόριο και τις υπηρεσίες, συντηρώντας έτσι ανέπαφη την δομή του κοινωνικού ιστού της κάθε περιοχής.

Ομαδικές Απολύσεις

Γενικά

Το βασικό ρυθμιστικό πλαίσιο των ομαδικών απολύσεων στην Ευρώπη προκύπτει από την Οδηγία 75/129 όπως εν συνεχεία τροποποιήθηκε από την Οδηγία 92/56 και εν συνεχεία από την Οδηγία 98/59. Στην ελληνική έννομη τάξη, έλαβε χώρα προσαρμογή της εσωτερικής νομοθεσίας με τις ως άνω Οδηγίες με τον ν. 1387/1983, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 2736/1999, εν συνεχεία με τον ν. 2874/2000, τον ν. 2488/2006 και τέλος τον ν. 3863/2010. Με τον τελευταίο νόμο, αναπροσαρμόστηκε προς τα άνω ο αριθμός των απολύσεων, πέραν των οποίων οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές.

Διαδικασία

Ο έλληνας νομοθέτης, κατά την εναρμόνιση του εσωτερικού δικαίου με τα προβλεπόμενα στις Οδηγίες, έκανε χρήση της ευχέρειας που του παρείχαν, ορίζοντας ποσοστό μικρότερο, από αυτό των Ευρωπαϊκών Οδηγιών. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 1387/1983, όπως τροποποιήθηκε από το ν. 3863/2010, ομαδικές απολύσεις θεωρούνται όσες γίνονται από επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερους από 20 εργαζόμενους για λόγους που δεν αφορούν το πρόσωπο των απολυομένων, ως εξής:

- i) Τους 6 εργαζόμενους μηνιαίως για επιχειρήσεις που απασχολούν από 20 έως 150 εργαζόμενους.
- ii) Ποσοστό 5% του προσωπικού και μέχρι 30 εργαζόμενους μηνιαίως για επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις που απασχολούν πάνω από 150 εργαζόμενους.

Η διαδικασία που προβλέπεται στην χώρα μας έχει ως εξής: Αρχικά, λαμβάνουν χώρα διαβουλεύσεις μεταξύ του εργοδότη και των εκπροσώπων των εργαζομένων. Η προθεσμία των διαβουλεύσεων είναι 20 ημέρες και αρχίζει από σχετική πρόσκληση του εργοδότη. Το αποτέλεσμα αποτυπώνεται σε πρακτικό που υπογράφεται από τα δύο μέρη και υποβάλλεται από τον εργοδότη στον Αντιπεριφερειάρχη (τέως νομάρχη) ή στον Υπουργό Εργασίας. Αν υπάρξει συμφωνία των μερών, οι ομαδικές απολύσεις πραγματοποιούνται σύμφωνα με το περιεχόμενο της συμφωνίας και ισχύουν αφού περάσουν δέκα ημέρες από την ημερομηνία υποβολής του πρακτικού στον Αντιπεριφερειάρχη ή στον Υπουργό Εργασίας.

Αν δεν υπάρξει συμφωνία των μερών, η Διοίκηση, μέσω του Υπουργού ή του Αντιπεριφερειάρχη, αποκτάει δικαίωμα παρέμβασης στη διαδικασία. Συγκεκριμένα, ο Αντιπεριφερειάρχης ή ο Υπουργός Εργασίας, με αιτιολογημένη απόφαση που εκδίδεται μέσα σε 10 ημέρες από την ημερομηνία υποβολής του παραπάνω πρακτικού και αφού λάβει υπόψη τα στοιχεία του φακέλου και συνεκτιμήσει τις συνθήκες της αγοράς εργασίας, την κατάσταση της επιχείρησης καθώς και το συμφέρον της εθνικής οικονομίας, μπορεί:

- α) είτε να παρατείνει για 20 ακόμη ημέρες τις διαβουλεύσεις ύστερα από αίτηση ενός των ενδιαφερομένων μερών,
- β) είτε να μην εγκρίνει την πραγματοποίηση του συνόλου ή μέρους των σχεδιαζόμενων απολύσεων.

Πριν από την έκδοση της παραπάνω απόφασης ο Αντιπεριφερειάρχης ή ο Υπουργός Εργασίας, μπορούν να ζητούν τη γνώμη της Επιτροπής Υπουργείου Εργασίας, που εδρεύει σε κάθε νομό, ή του Ανώτατου Συμβουλίου Εργασίας, αντίστοιχα. Εάν δεν εκδοθεί η παραπάνω απόφαση μέσα στις προβλεπόμενες προθεσμίες, τότε η κυρίαρχη γνώμη είναι ότι οι προταθείσες από τον εργοδότη ομαδικές απολύσεις δεν πραγματοποιούνται. Στον Υπουργό συνήθως φτάνουν ομαδικές απολύσεις των πολύ μεγάλων επιχειρήσεων για τα ελληνικά δεδομένα, δηλαδή των ΔΕΚΟ και των Τραπεζών.

Στην ελληνική οικονομία η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν απασχολεί πολυάριθμο εργατικό δυναμικό. Γενικά, η νομοθεσία για τις ομαδικές απολύσεις δεν εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις που απασχολούν προσωπικό που αριθμεί λιγότερα από 20 άτομα. Συνεπώς η σχετική νομοθεσία δεν αφορά την συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων. Η αγορά έχει αυτορυθμιστεί και δεν κάνει συνήθως ομαδικές απολύσεις. Στην πράξη, εκεί που απαιτείται να απολυθούν 6 εργαζόμενοι το μήνα για να χαρακτηριστεί η απόλυση ως ομαδική, η επιχείρηση κάνει 5 απολύσεις και έτσι δεν ενεργοποιείται ο νόμος.

Θέσεις ΕΣΣΕ

- Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο είναι σύμφωνο με τα διεθνή πρότυπα εργασίας. Φυσικά, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι

ιδιαίτερες ανάγκες των επιχειρήσεων σε περίπτωση αναδιάρθρωσης ή/και σε περιόδους συγχωνεύσεων και εξαγορών.

- Επαναβεβαιώνουμε την εμπιστοσύνη μας στην τριμερή διαδικασία του Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας, όπως τροποποιήθηκε πρόσφατα. Επιβάλλεται η περαιτέρω θεσμική ενίσχυση του ΑΣΕ, ώστε να μπορεί να αναλάβει ευθύνες σε θέματα εργασιακών σχέσεων, απασχόλησης και ανεργίας με την κατάλληλη υποστηρικτική βοήθεια από το ILO.

Συνδικαλιστική Δράση

Σε ότι αφορά στα ζητήματα της συνδικαλιστικής δράσης, ικανή και αναγκαία συνθήκη για την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής διαπραγμάτευσης είναι η ύπαρξη υπεύθυνου και αντιπροσωπευτικού συνδικαλιστικού κινήματος των εργαζομένων, στα πλαίσια ενός σύγχρονου, λειτουργικού και δημοκρατικού θεσμικού πλαισίου για την οργανωμένη και συλλογική έκφραση του κόσμου της εργασίας και τη διασφάλιση των συνδικαλιστικών ελευθεριών. Αυτό που ενδιαφέρει πρωτίστως όλη την ελληνική κοινωνία, είναι η εύρυθμη και οργανωμένη λειτουργία της συνδικαλιστικής έκφρασης των εργαζομένων, η αντιπροσωπευτική συμμετοχή της εργασίας και της εργοδοσίας στο πλαίσιο της κοινωνικής διαπραγμάτευσης.

Ο ν. 1264/1982 αποτέλεσε θετική τομή στην οργάνωση του συνδικαλιστικού πεδίου στη χώρα μας και τόσο η φιλοσοφία του όσο και ο πυρήνας των διατάξεών του πρέπει να παραμείνουν ως έχουν. Αυτονόητο είναι ότι, στην διάρκεια των 30 και πλέον χρόνων εφαρμογής του νόμου, έχουν διαπιστωθεί αδυναμίες και δυσλειτουργίες που στρεβλώνουν τον νόμο (οι οποίες είχαν επισημανθεί από την εργοδοτική πλευρά στην τετραμερή συνάντηση στο ILO στις 29 Σεπτεμβρίου 2014) και αντίστοιχα, πρέπει να εκσυγχρονιστούν ορισμένες από τις διατάξεις του, ώστε να ανταποκρίνονται στις σημερινές ιδιαίτερες συνθήκες. Παράλληλα, πρέπει να διασφαλιστεί ένα σταθερό σύστημα εκταμίευσης των εισφορών των εργαζομένων, το οποίο είναι πρωταρχικής σημασίας για τη λειτουργία των συνδικάτων.

Γενικώς, είναι γνώμη μας ότι οι οποιεσδήποτε τροποποιήσεις του ν. 1264/1982, πρέπει πρωτίστως να αποτελέσουν αντικείμενο διαλόγου

ανάμεσα στις εργοδοτικές και στις εργατικές οργανώσεις, με την υποστήριξη του ILO.

Πίνακας 11: Κατάσταση Απασχόλησης κατά ομάδες ηλικιών

	5ετείς Ομάδες ηλικιών Β' τρίμηνο 2016													ΣΥΝΟΛΟ
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+	
Απασχολούμενοι	12.977	120.117	350.106	472.010	548.575	614.681	553.092	484.055	319.640	163.485	51.066	8.234	4.574	3.702.612
	0,4%	3,2%	9,5%	12,7%	14,8%	16,6%	14,9%	13,1%	8,6%	4,4%	1,4%	0,2%	0,1%	100,0%
Ανεργοί	17.323	111.091	169.075	168.310	142.433	137.221	128.029	114.548	77.765	37.688	8.529	63	0	1.112.075
	1,6%	10,0%	15,2%	15,1%	12,8%	12,3%	11,5%	10,3%	7,0%	3,4%	0,8%	0,0%	0,0%	100,0%
Μη οικονομικά ενεργοί	511.828	289.747	89.979	77.988	79.937	95.372	119.075	180.575	296.219	460.205	527.228	513.417	1.160.970	4.402.540
	11,6%	6,6%	2,0%	1,8%	1,8%	2,2%	2,7%	4,1%	6,7%	10,5%	12,0%	11,7%	26,4%	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ	542.128	520.955	609.160	718.308	770.945	847.274	800.196	779.178	693.624	661.378	586.823	521.714	1.165.544	9.217.227
	5,9%	5,7%	6,6%	7,8%	8,4%	9,2%	8,7%	8,5%	7,5%	7,2%	6,4%	5,7%	12,6%	100,0%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – Επεξεργασία στοιχείων ΙΝ.ΕΜ.Υ. της ΕΣΣΕ

**Πίνακας 12 : Κατάσταση απασχόλησης ανά κλάδο και θέση στο επάγγελμα
(Β' τρίμηνο 2016)**

	Θέση στο επάγγελμα 1η απασχόληση				ΣΥΝΟΛΟ
	Αυτό/λούμενος με προσωπικό	Αυτό/λούμενος χωρίς προσωπικό	Μισθωτός	Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	
ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	37.488	318.277	50.419	65.037	471.221
	8,0%	67,5%	10,7%	13,8%	100,0%
ΟΥΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	434	1.279	11.952	0	13.665
	3,2%	9,4%	87,5%	0,0%	100,0%
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	25.994	42.138	270.446	11.550	350.128
	7,4%	12,0%	77,2%	3,3%	100,0%
ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, ΑΤΜΟΥ	284	1.085	28.513	0	29.882
	1,0%	3,6%	95,4%	0,0%	100,0%
ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΥΜΑΤΩΝ,	137	711	21.982	133	22.963
	0,6%	3,1%	95,7%	0,6%	100,0%
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	10.946	49.471	92.785	1.507	154.709
	7,1%	32,0%	60,0%	1,0%	100,0%
ΕΜΠΟΡΙΟ	73.524	160.038	386.784	29.977	650.323
	11,3%	24,6%	59,5%	4,6%	100,0%
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	6.223	42.200	131.812	975	181.210
	3,4%	23,3%	72,7%	0,5%	100,0%
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΣΗ	45.367	45.891	231.044	29.636	351.938
	12,9%	13,0%	65,6%	8,4%	100,0%
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	2.136	5.892	72.107	101	80.236
	2,7%	7,3%	89,9%	0,1%	100,0%
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ-ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ	1.789	10.306	81.557	250	93.902
	1,9%	11,0%	86,9%	0,3%	100,0%
ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ	917	1.855	3.107	440	6.319
	14,5%	29,4%	49,2%	7,0%	100,0%
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ	23.944	80.825	90.623	1.149	196.541
	12,2%	41,1%	46,1%	0,6%	100,0%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑ/ΤΗΤΕΣ	8.422	11.755	67.809	1.803	89.789
	9,4%	13,1%	75,5%	2,0%	100,0%
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	0	0	332.598	0	332.598
	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	11.608	12.470	276.836	527	301.441
	3,9%	4,1%	91,8%	0,2%	100,0%
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	10.823	33.169	174.235	209	218.436
	5,0%	15,2%	79,8%	0,1%	100,0%
ΤΕΧΝΕΣ, ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	3.403	7.975	35.984	835	48.197
	7,1%	16,5%	74,7%	1,7%	100,0%
ΑΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	7.077	19.044	38.258	855	65.234
	10,8%	29,2%	58,6%	1,3%	100,0%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΩΣ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ,	0	2.757	38.420	0	41.177
	0,0%	6,7%	93,3%	0,0%	100,0%
ΕΤΕΡΟΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	0	0	2.706	0	2.706
	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ	270.516	847.138	2.439.977	144.984	3.702.615
	7,3%	22,9%	65,9%	3,9%	100,0%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - Επεξεργασία στοιχείων ΙΝ.ΕΜ.Υ. της ΕΣΣΕ